

REPUBLIEK SURINAME

Begrotingsstrategie 2026

Paramaribo, Suriname

1 April 2025

Inhoudsopgave

Lijst van afkortingen.....	3
Samenvatting	2
Inleiding.....	4
1.Begrotingsbeginselen en prioriteiten van het begrotingsbeleid	5
2.Begrotingsregels (Fiscal Rules).....	6
3. Suriname in internationale context	8
4. Middellange termijn macro-economische vooruitzichten.....	8
5.Budgettair kader	14
6.Macro-economische risico's	15
Bijlage 1: Concrete maatregelen MOP.....	18
Bijlage 2: Budgetkaders 2026.....	20

Lijst van afkortingen

BBP	Bruto Binnenlands Product
CPI	Consumenten Prijs Index
CW	Comptabiliteiteswet
EFF	Extended Fund Facility
IMF	Internationale Monetaire Fonds
KMO	Klein en Middelgrote Ondernemingen
MOP	Meerjaren Ontwikkelingsplan
MTFF	Medium-term Fiscal Framework
RvM	Raad van Ministers
RVI	Royalties Voor Iedereen
SARA	Semi-Autonomous Revenue Authority
SB	Staatsbesluit
SOE	State-owned Enterprises
SSFS	Spaar en Stabilisatie Fonds Suriname
VRI	Value Recovery Instrument

Samenvatting

Na de afronding van het IMF-programma in maart 2025 is het essentieel dat Suriname het pad van economische stabiliteit verder volgt door het blijven handhaven van begrotingsdiscipline, economische diversificatie, institutionele verbeteringen en het versterken van de sociale basis. Het is een proces van voortbouwen op de verworvenheden vanaf 2021 en tegelijkertijd flexibel inspelen op nieuwe economische uitdagingen.

Het waarborgen van de economische stabiliteit, het versterken van de overheidsfinanciën en het bevorderen van duurzame en inclusieve groei, zijn speerpunten in de begrotingsstrategie 2026. Met de ontdekking van aanzienlijke oliereserves en de verwachte toename van de olieproductie op middellange termijn, heeft ons land een unieke kans om duurzame groei en ontwikkeling te bevorderen. Een solide economisch en budgettair beheer zal Suriname in staat stellen het ontwikkelingspotentieel van deze natuurlijke hulpbronnen ten volle te benutten en tegelijkertijd economische stabiliteit voor huidige en toekomstige generaties te waarborgen.

Er zijn twee belangrijke wetgevingsproducten die een cruciale rol vervullen bij het opstellen van de begroting. Het gaat om de Comptabiliteitswet 2024 (CW 2024) en de Spaar en Stabilisatie Fonds Suriname (SSFS wet); beide wetten zijn op 30 december 2024 goedgekeurd door de Nationale Assemblée. De CW 2024 biedt het kader voor de voorbereiding, uitvoering en rapportage van de begroting, waarbij de nadruk ligt op transparantie, verantwoordingsplicht en afstemming op strategische doelstellingen. De wet SSFS stelt regels vast voor het beheer van de inkomsten die voortkomen uit natuurlijke hulpbronnen, met name de extra opbrengsten uit de offshore oliesector. De regering is reeds bezig met de voorbereidingen om de SSFS in werking te stellen in 2028.

Risicobeheer is van belang voor het behoud van de stabiliteit en het realiseren van duurzame ontwikkeling in Suriname. De accumulatie van achterstallige overheidsuitgaven vormt een bedreiging voor de economische stabiliteit en de liquiditeit van de publieke en private sector. Door de afhankelijkheid van grondstoffen te verminderen en tegelijkertijd de transparantie en verantwoording in staatsbedrijven en overheidsinstellingen te bevorderen kan ons land de risico's beter beheersen. Er is vooruitgang geboekt bij het stabiliseren van de economie, het beheersen van inflatie en het herstellen van het vertrouwen van investeerders. Echter zal nog meer moeten worden gedaan, waaronder het versterken van de financiële positie van staatsbedrijven en het voorbereiden van maatregelen om de economie en de overheidsfinanciën te beschermen tegen de volatiliteit van toekomstige olie-inkomsten.

In lijn met de macro-economische doelstellingen is de begrotingsstrategie 2026 gebaseerd op een reële economische groeiprognose van 3,7% en een groei van de overheidsinkomsten van 3%. De overheidsuitgaven zal zodanig beheerd worden dat een primair overschot van SRD 3 miljard wordt bereikt. Hoewel dit kan leiden tot een stijging van de nominale schuld, zal de staatsschuld als percentage van het BBP afnemen, wat bijdraagt aan de lange termijn houdbaarheid van de schuld. Onder het hoofdstuk budgettair kader wordt nadere toelichting

verschafft met de betrekking tot de toewijzing van het voorgestelde uitgavenplafond aan vakministeries en staatsorganen. Ministeries en staatsorganen dienen zich aan deze plafonds te houden bij het voorbereiden van hun begrotingsramingen voor de jaarlijkse begroting van 2026.

Inleiding

Suriname staat voor economische en budgettaire uitdagingen in 2026. De uitdagingen vloeien onder andere voort uit het beheersbaar houden van de inflatie en het handhaven van een stabiele wisselkoers. In de begrotingsstrategie 2026 is de focus gelegd op strategische prioriteiten op kort- en middellange termijn. Deze omvatten een verstandig beheer van de inkomsten uit natuurlijke hulpbronnen, afstemming van beleid op de begroting, resultaatgericht begroten en risicobeheer. Verder is een effectief uitgavenbeheer van belang, om ervoor te zorgen dat er kostenbeheersingsmechanismen zijn om het gebruik van overheidsmiddelen rechtmatig en doelmatig te besteden.

De begrotingsstrategie beschrijft de economische kansen en uitdagingen waarmee Suriname wordt geconfronteerd, presenteert een realistische inschatting van de beschikbare middelen, en zet de prioriteiten en begrotingsbeginselen uiteen die ten grondslag liggen aan de toewijzing van deze middelen. Het is een belangrijk referentiepunt voor diverse belanghebbenden zoals de beleidsmakers (besluitvorming), het parlement (beoordeling begrotingsuitvoering), de internationale partners (toetsingskader economische ontwikkeling) en de samenleving (transparantie en verantwoording overheidsbeleid) als geheel.

Ingevolge de Comptabiliteitswet van 30 december 2024 (S.B. 2024 no. 178), houdende bepalingen inzake de wijze van beheer en toezicht op de Staatsfinanciën (Comptabiliteitswet 2024) met name artikel 3, lid 1 is de Minister van Financiën en Planning verantwoordelijk voor het jaarlijks indienen van een document waarin de begrotingsstrategie uiteen wordt gezet en ter goedkeuring wordt voorgelegd aan de Raad van Ministers (RvM). De begrotingsstrategie heeft tot doel de RvM in de fase van begrotingsvoorbereiding financieel-economische informatie te verschaffen.

Definitieve beslissingen over prioritering van het begrotingsbeleid in relatie tot de beschikbare middelen zullen door de (RvM) worden genomen en verwerkt worden in de Ontwerp Staatsbegroting 2026. Daarna zal deze Ontwerp Staatsbegroting conform art. 156-lid 3 van de Grondwet uiterlijk op de eerste werkdag van oktober 2025 aan De Nationale Assemblée worden aangeboden.

De begrotingsstrategie 2026 is als volgt opgebouwd: na deze inleiding volgt een uitleg van de begrotingsbeginselen en de prioriteiten van het begrotingsbeleid en vervolgens de begrotingsregels. In het daaropvolgende hoofdstuk wordt het internationaal gebeuren belicht met impact voor Suriname. De middellange termijn macro-economische vooruitzichten worden toegelicht met informatie over de macro-economische risico's en het budgettaire kader die van invloed zijn bij het opstellen van de begroting.

1. Begrotingsbeginselen en prioriteiten van het begrotingsbeleid

De begrotingsbeginselen zijn eisen waaraan de begroting dient te voldoen om de begrotingsfuncties naar behoren te kunnen vervullen. De beginselen zijn het fundament van het budgetrecht en houden voornamelijk verband met de autorisatiefunctie van de begroting.

Het beleidskader voor de middellange termijn reikt verder dan de jaarlijkse begroting om meerjarige doelen vast te stellen. Deze aanpak helpt overheidsinstanties een gestructureerd kader te bieden dat strategische planning en toewijzing van middelen verbetert. Beleidsconsistentie op de middellange termijn is van eminent belang voor het opbouwen van geloofwaardigheid bij burgers, bedrijven en internationale partners. Het vermindert onzekerheid en stimuleert lange termijn investeringen van zowel de publieke als de private sector. Voor overheidsinstanties biedt dit kader ook de mogelijkheid om voorspelbaar aanpassingen te doen, waardoor afstemming op kernbeginselen en lange termijn doelstellingen worden gewaarborgd.

Voorts zijn transparantie en verantwoording een integraal onderdeel van het budgetproces. Dit draagt bij aan een betere aansluiting van uitgaven op de beschikbare middelen, terwijl buitensporige schuldenaccumulatie wordt vermeden. Als beheerder van de Staatskas heeft het Ministerie van Financiën en Planning de taak om te voorkomen dat er meer wordt uitgegeven dan er wordt verdiend, maar kan bij een beheersbaar tekort overwegen om dringende uitgaven te verrichten onder de voorwaarde dat de begroting moet worden bijgesteld of met het risico dat financiering wordt aangetrokken voor het dekken van het tekort.

Suriname heeft een reeks acties ondernomen, zoals de staatsschuld terug te brengen naar duurzame niveaus en de overheidsfinanciën te beschermen tegen de ups en downs van internationale goud- en olieprijsen middels de aanneming van de wet Spaar en Stabilisatiefonds Suriname (SSFS). Het SSFS zal de ontvangsten uit de natuurlijke hulpbronnen vanaf 2028 voor toekomstige generaties beheren en tegelijkertijd duurzame beleggingsrendementen genereren ter ondersteuning van de jaarlijkse begroting. Bovendien fungeert het SSFS als een buffer tegen economische schokken en de volatiliteit van grondstoffenprijzen.

In de begroting worden de projecten of programma's geïdentificeerd uit hoofde van prioriteit, doelgroep en beschikbare middelen. De begrotingsprioriteiten zijn een weerspiegeling van de projecten en of programma's die in het Meerjaren Ontwikkelingsplan (MOP) zijn opgenomen. Het MOP richt zich onder andere op het stimuleren van economische groei en het creëren van banen door middel van investeringen in infrastructuurontwikkeling, ondersteuning van kleine en middelgrote ondernemingen (KMO) en opleidingsprogramma's voor werknemers.

Het begrotingsproces volgt een gestructureerde tijdlijn die begint met de initiële planning op basis van het MOP. Dit omvat het uitgeven van richtlijnen via de begrotingsaanschrijving, het ontwikkelen van voorstellen op afdelingsniveau, het beoordelen van ministeriële bijdrage voor consolidatie, het betrekken van belanghebbenden via openbare hoorzittingen, het verkrijgen

van definitieve goedkeuring voor implementatie en de uitvoering van de begroting met voortdurende monitoring en evaluatie.

Begrotingsplanning

Mei	: Goedkeuring definitieve budgetkaders door RvM
Mei	: Aanbieding begrotingsaanschrijving 2026
Juni	: Samenstelling Ontwerpbegroting 2026 door vakministeries en staatsorganen
Juli	: Indienen Ontwerpbegroting 2026 door vakministeries en staatsorganen
September	: Finalisering van de Ontwerpbegroting 2026
Oktober	: Indienen van de Ontwerpbegroting 2026 bij De Nationale Assemblée

De prioriteiten van het begrotingsbeleid 2026 zijn:

1. Macro-economie:

- Beheersing van de staatsschuld en het behouden van een gezonde financiële positie.
- Terugdringen van de inflatie en het behouden van monetaire stabiliteit.
- Stimuleren van duurzame economische groei door investeringen in strategische sectoren zoals infrastructuur, energie en landbouw.

2. Stimulering private sector:

- Versterken van het ondernemingsklimaat door ondersteuning van kleine en middelgrote ondernemingen.
- Creëren van werkgelegenheid door het bevorderen van arbeidsintensieve sectoren.
- Verbeteren van de productiviteit en de waarde van binnenlandse producten.

3. Modernisering publieke sector:

- Verbeteren van de efficiëntie en transparantie in de publieke sector.
- Bevorderen van digitale transformatie binnen de overheid.
- Versterken van de capaciteit van overheidsinstellingen om beleid effectief uit te voeren.

Deze beleidsgebieden spelen een cruciale rol in het bereiken van duurzame economische stabiliteit en groei.

2. Begrotingsregels (Fiscal Rules)

Om economische stabiliteit te bevorderen, moet een systeem van regels inhoudende numerieke limieten of doelen gesteld worden voor belangrijke financiële aggregaten voor een periode van meerdere jaren. Maar het land kan structurele veranderingen ondergaan die relevant zijn voor het begrotingsbeleid op de middellange tot lange termijn. Daarom zijn in

de Comptabiliteitswet en het daarin voorgestelde Besluit houdbare overheidsfinanciën waarin de specifieke meerjarige begrotingsregels worden vastgesteld, bepalingen voor periodieke evaluaties en, indien nodig, herzieningen van de plafonds en doelen van de regels. De periode zal zo worden bepaald dat het systeem van regels zich flexibel kan aanpassen aan de ontwikkeling van de economie. Het nieuwe systeem van begrotingsregels is vastgesteld door middel van wijzigingen in de Comptabiliteitswet. Eveneens zijn er wijzigingen in de wet over het Spaar en Stabilisatie Fonds Suriname.

De Regering heeft internationale voorbeelden en het advies van multilaterale instellingen bestudeerd. Ze is tot de conclusie gekomen dat een systeem van regels alleen goed kan werken als het eenvoudig, transparant en flexibel genoeg is om in de loop van de tijd te kunnen evolueren met veranderende economische omstandigheden en om adequate reacties op plotselinge onvoorziene tijdelijke schokken van voldoende ernst mogelijk te maken. De Regering is van mening dat het systeem van begrotingsregels haar kan helpen haar fiscale beleid op een manier uit te voeren die consistent is met dit principe en om op middellange termijn richting te geven aan het beleid.

Daarom stelt de Regering een systeem voor van twee complementaire begrotingsregels:

1. Limiet op de netto overheidsschuld: er wordt een plafond gesteld aan de netto overheidsschuld over een periode van vijf jaar. Dit plafond wordt uitgedrukt als percentage van het Bruto Binnenlands Product (BBP) en is bedoeld om de staatsschuld te beperken en de fiscale duurzaamheid te bevorderen.
2. Jaarlijkse plafonds voor primaire uitgaven: er worden jaarlijkse limieten vastgesteld voor de operationele uitgaven van de overheid, exclusief rentebetalingen. Deze plafonds worden uitgedrukt als percentage van het geprojecteerde niet-mijnbouw-BBP en zijn bedoeld om de overheidsuitgaven te beheersen en binnen de grenzen van het begrotingsbeleid te houden.

Deze regels zijn onderdeel van een breder beleid om het financieel beheer te versterken, met inbegrip van de integratie van het SSFS en het opstellen van een Financieel Vijfjarenplan.

De reden waarom de schuld en de primaire uitgaven van de overheid worden uitgedrukt in verhouding tot het BBP, exclusief minerale grondstoffen, is om te zorgen dat deze verhoudingen in de tijd vergelijkbaar blijven, ongeacht veranderingen in de economie. Dit helpt om een beter beeld te krijgen van hoe de overheidsfinanciën zich verhouden tot de bredere economie.

Stel dat de olieproductie het BBP in korte tijd met 30% zou verhogen. Als de overheid haar uitgaven constant houdt ten opzichte van dit hogere BBP, kunnen de uitgaven in werkelijke termen (de echte waarde) 30% stijgen, terwijl de verhouding tot het BBP gelijk blijft. Dit zou een onterecht beeld geven, omdat de overheid mogelijk veel meer uitgeeft, wat kan leiden tot problemen zoals inflatie of te veel overheidsinvloed op de economie. Daarom is het

belangrijk om het BBP exclusief de minerale grondstoffen te gebruiken, zodat deze verhoudingen niet vertekend worden door de olieproductie.

3. Suriname in internationale context

De wereldeconomie zal naar verwachting de komende jaren in een gematigd tempo groeien, maar niet zo sterk als in het verleden. Het IMF voorspelt een wereldwijde economische groei van 3,3 procent in zowel 2025 als 2026 - wat iets langzamer is dan het gemiddelde groeipercentage van 3,7 procent tussen 2000 en 2019.

Voor Suriname, als een kleine, open economie die sterk afhankelijk is van grondstoffen, hebben deze wereldwijde ontwikkelingen belangrijke implicaties, waarbij de groei naar verwachting zal vertragen voor veel van de belangrijkste handelspartners van Suriname (tabel 1). Nu de spanningen in de internationale handel toenemen, is het IMF van mening dat de risico's voor het basisscenario neerwaarts zijn bijgesteld.

TABEL 1. PRODUCTIEGROEI IN GESELECTEERDE ECONOMIEËN

	Schattingen		Projecties		
	2023	2024	2025	2026	2027
Verenigde Staten	2.9	2.8	2.7	2.1	2.1
China	5.2	4.8	4.6	4.5	3.6
Latijns-Amerika en het Caribisch gebied	2.4	2.4	2.5	2.7	2.8
Wereld	3.3	3.2	3.3	3.3	3.2

Bron: IMF World Economic Outlook-update, januari 2025

De wereldwijde grondstoffenmarkt is onderhevig aan aanzienlijke volatiliteit, gedreven door geopolitieke spanningen en veranderend economisch beleid. De olieprijsen blijven gevoelig voor wereldwijde productiebeslissingen, regionale conflicten en de voortdurende overgang naar hernieuwbare energie. Goud wordt nog steeds gezien als een veilige haven, die de interesse van beleggers trekt te midden van wereldwijde economische onzekerheden, inflatiedruk en aankoopstrategieën van centrale banken. De basisprognoses gaan uit van een kleine daling van de olieprijsen tijdens de prognoseperiode, terwijl de goudprijs naar verwachting met ongeveer 4% per jaar zal stijgen.

4. Middellange termijn macro-economische vooruitzichten

Medium-term Fiscal Framework

De Ontwerp Staatsbegroting 2026 heeft als vertrekpunt het Medium-Termijn Overheidsfinanciën Raamwerk (in het Engels: Medium-term Fiscal Framework, afgekort als MTFF). Het MTFF is een strategisch beleidsinstrument om het begrotingsbeleid te plannen en

te beheren op de middellange termijn, doorgaans 3 tot 5 jaar. Het biedt een uitgebreid overzicht van de begrotingspositie van de overheid, met de nadruk op inkomsten, uitgaven en schuldbeheer. Het dient als leidraad voor het formuleren van jaarlijkse begrotingen en beleidsbeslissingen, met als doel dat begrotingsdoelen worden gehaald en dat het begrotingsbeleid consistent is met nationale ontwikkelingsdoelstellingen.

Economische en budgettaire uitdagingen

Suriname staat voor veel economische en budgettaire uitdagingen, die voortvloeien uit structurele kwetsbaarheden in de economie vanwege de afhankelijkheid van natuurlijke hulpbronnen en de gevolgen van recente wereldwijde crises. De grote afhankelijkheid van de extractieve sector, met name goud en olie, heeft ons land bloot gesteld aan economische volatiliteit die verband houdt met internationale schommelingen in de grondstoffenprijzen, terwijl ook de ontwikkeling van een gediversifieerde economische basis wordt beperkt. Ondanks de daling van de overheidsschulden, blijven de overheidsfinanciën onder zware druk staan door het begrotingstekort en een investeringsbehoefte in infrastructuur die de beschikbare middelen overschrijdt. Dit document schetst een fiscaal kader voor de begroting van 2026, dat gericht is op het bevorderen van economische diversificatie en duurzame ontwikkeling, waardoor Suriname in de komende jaren kan uitgroeien tot een economisch veerkrachtiger en welvarender land.

De appreciatie van de Surinaamse dollar brengt zowel kansen als risico's met zich mee. Hoewel het de koopkracht versterkt en helpt bij het beheren van de buitenlandse schuldendienst, vormt het een bedreiging voor het concurrentievermogen van de export en kan het de binnenlandse productie ondermijnen. Bij de opstelling van de begroting 2026 wordt aanbevolen om gerichte interventies te treffen zodat exportgerichte sectoren wordt ondersteund en tegelijkertijd te profiteren van een grotere koopkracht voor strategische invoer.

Strikte naleving van het Value Recovery Instrument (VRI) en de voorwaarden van de obligatiehouderovereenkomst is van cruciaal belang voor het herstel van de internationale geloofwaardigheid. Het begrotingsstrategie document 2026 wijst voldoende middelen toe voor schuldaflossing. Er zijn transparante rapportagemechanismen ingebouwd om het vertrouwen van beleggers op te bouwen.

De opeenstapeling van achterstallige uitgaven vormt een bedreiging voor de fiscale stabiliteit en de liquiditeit van de particuliere sector. In de begroting 2026 wordt het wegwerken van geverifieerde betalingsachterstanden gecontinueerd, met een gefaseerde aanpak en specifieke financiering voor belangrijke gebieden zoals zorgaanbieders, infrastructuur aannemers en pensioenverplichtingen.

Strategische kapitaalinvesteringen in offshore-olie zullen leiden tot een daling van de dividendbetalingen van Staatsolie aan de overheid. Deze toewijzing van middelen vormt een budgettaire beperking op korte termijn voor de overheidsfinanciën, maar sluit aan bij de

ationale economische ontwikkelingsdoelstellingen op lange termijn. De tijdelijke vermindering van de overheidsinkomsten vereist fiscale aanpassingen in de huidige begrotingscyclus, terwijl het mogelijk een aanzienlijk hoger rendement oplevert zodra offshore-projecten de productiefase bereiken.

De olieproductie zal naar verwachting in 2028 van start gaan, maar zoals bij elk complex technisch project, is de exacte timing en het productieniveau nog niet bekend. Vooruitlopend tot 2029 en daarna zijn prijzen, productiekosten en productievolumes onderhevig aan onzekerheid, wat risico's met zich meebrengt voor toekomstige inkomstenstromen. Een primaire motivatie voor de oprichting van de SSFS is om deze risico's te helpen beperken en de impact ervan op de jaarlijkse begroting van de overheid te verminderen.

In 2025 heeft de regering aangekondigd dat elke burger van Suriname ook deelgenoot zal zijn van de olie inkomsten middels de Royalty Voor iedereen (RVI). Het RVI-programma is een national initiatief dat ervoor zorg draagt dat alle staatsburgers financieel kunnen profiteren van de inkomsten uit de olie- en gasindustrie, met name BLOK 58. De bijzonderheden zullen later in het jaar verder bekend gemaakt worden en de financiële verplichting die daaruit zullen voortvloeien zullen meegenomen moeten worden in de begroting.

Assumpties MTFF

Assumpties zijn een cruciaal onderdeel van het MTFF om overheidsinkomsten en -uitgaven te voorspellen en daarbij worden verschillende indicatoren in overweging genomen. De prognoses zijn gebaseerd op aannames over economische groei, inflatie en andere variabelen die van invloed zijn op de ontwikkeling van de economie. De inkomstenprognoses zijn gebaseerd op historische trends, macro-economische prognoses en beleidswijzigingen. Veronderstellingen over inflatie, wereldwijde handelsvoorwaarden en specifieke sectorale ontwikkelen, kunnen als basis dienen om de prognoses van de uitgaven vast te stellen.

- Niet-mijnbouwinkomsten: deze zijn nauw verbonden met de nominale BBP-groei. Naarmate de economie groeit, nemen de inkomsten en consumptie toe, wat leidt tot hogere belastinginkomsten, met name inkomstenbelastingen en BTW. Prognoses voor niet-mijnbouwinkomsten zijn gebaseerd op de verwachte BBP-groei, met onder andere aanpassingen voor veranderingen in belastingbeleid en inningsefficiëntie.
- Mijnbouwinkomsten: mijnbouwinkomsten zijn onderhevig aan internationale prijsschommelingen en productieniveaus. Deze inkomsten worden geprojecteerd op basis van veronderstellingen over wereldwijde grondstoffenprijzen (zoals olie en goud) en nationale productieprognoses. Deze prognoses kunnen zeer gevoelig zijn voor veranderingen in de wereldwijde vraag en prijsfluctuaties.

TABEL 2. MACRO-ECONOMISCHE INDICATOREN

Macro-economische indicatoren	2023 real	2024 real	2025 proj	2026 proj	2027 proj	2028 proj	2029 proj
BBP (x SRD miljoen)	139.490	147.600	163.645	179.971	198.092	350.765	469.282
Reele BBP	2,5	3,0	3,2	3,7	4,0	50,3	27,5
Inflatie (12 mnds gemiddeld)	51,6	16,2	8,7	7,0	6,3	5,2	5,0
Inflatie (jaareinde)	32,6	10,1	7,4	6,9	5,7	5,0	5,0
Werkloosheid (%)	10,6	10,3	9,5	9	8	7,5	7
Binnenlandse liquiditeitenmassa (SRD mln)	83.102	91.237	n.a.	n.a.	n.a.	n.a.	n.a.
Goud prijs (USD per troy ounce)	1.943	2.387	2.821	2.963	3.096	3.198	3.244
Olie (USD per barrel)	81	79	77	72	70	69	68

Bron: Internationale Monetaire Fonds/Centrale Bank van Suriname/Algemeen Bureau voor de Statistiek

*BBP cijfer 2024 (projectie)

De macro-economische projecties¹ op middellange termijn voor de komende jaren hebben als doel een uitgebreid vooruitzicht te geven op de economische prestaties van het land. Deze projecties bestrijken de afgelopen twee dienstjaren, het lopend dienstjaar en strekken zich uit tot de komende vier jaar, met een focus op belangrijke economische indicatoren zoals het BBP, inflatie, werkgelegenheid, werkloosheid, binnenlandse geldvoorraad, prijzen en de productie en verkoop van natuurlijke grondstoffen.

1. Bruto binnenlands product

De gerealiseerde BBP-groei van de afgelopen twee jaar weerspiegelt een gestaag herstel, waarbij de economie in het voorgaande dienstjaar met 3,0% groeide en in het jaar daarvoor met 2,5%. Voor het lopend dienstjaar wordt verwacht dat het BBP met 3,2% zal groeien, gedreven door robuuste consumentenbestedingen en investeringen in infrastructuurprojecten. Voor de komende vier jaar geven prognoses gematigde groeipercentage in 2026 en 2027 van gemiddeld 3,8% en vanaf 2028 een enorme bbp-groeipercentages aan van respectievelijk 50,3% en 27,5% in 2028 en 2029 door de verwachte olie-inkomsten en wereldwijde economische omstandigheden.

2. Inflatie

De inflatie, gemeten aan de hand van de consumentenprijsindex (CPI), heeft de afgelopen jaren te maken gehad met een neerwaartse trend, waarbij het percentage in het vorig dienstjaar 10,1% bereikte. De inflatie voor het lopend dienstjaar zal naar verwachting dalen tot 7,4%, aangezien aanpassingen van het monetaire beleid en een stabilisatie van de wereldwijde grondstoffenprijzen effect hebben. Op de middellange termijn zal de inflatie naar verwachting stabiliseren op ongeveer 5,0% per jaar, aangezien de economie zich aanpast aan een meer evenwichtige groei en lagere volatiliteit van de energieprijzen.

¹ Bron data IMF Macro Raamwerk, Planbureau en Ministerie van Financien en Planning

3. Werkgelegenheid en werkloosheid

De arbeidsmarkt heeft veerkracht getoond, met een werkgelegenheidsgroei van 1,5% in het voorgaande jaar en 1,8% in het jaar daarvoor. Het werkloosheidspercentage is geleidelijk gedaald en bereikte 10,3% in het meest recente dienstjaar jaar, een daling ten opzichte van 10,6% het jaar ervoor. Voor het lopend dienstjaar zal het werkloosheidspercentage naar verwachting dalen tot 9,5%, met aanhoudende banencreatie in belangrijke sectoren zoals diensten, productie en technologie. De komende vier jaar zal het werkloosheidspercentage naar verwachting gestaag dalen en 7,0% bereiken aan het einde van de prognoseperiode, aangezien de economie blijft groeien en de arbeidsmarkt verbetert.

4. Binnenlandse liquiditeitenmassa

De binnenlandse liquiditeitenmassa, een belangrijke indicator van liquiditeit in de economie, is het afgelopen dienstjaar met 9.8% gegroeid. Deze groei weerspiegelt het monetaire beleid van de Centrale Bank van Suriname, gericht op het ondersteunen van de economische activiteit en het beheersen van de inflatiedruk.

5. Productie en verkoop van natuurlijke grondstoffen

De productie en verkoop van natuurlijke grondstoffen, waaronder mineralen, landbouwproducten en energiebronnen, blijven een cruciaal onderdeel van de economie van het land. De afgelopen twee jaar is de productie volatiel geweest, met een toename van de winning van belangrijke mineralen met 4,8% en een stijging van de landbouwproductie met 3,0% (projectie 2024²). De reële groeivoet van landbouw, bosbouw en visserij zal naar verwachting met 5,7% groeien in 2025, vanwege een toename van de productie van houten stammen met 20%. Voor het lopend dienstjaar zal de productie van natuurlijke grondstoffen naar verwachting met 2,5% toenemen, waarbij de energiesector tekenen van herstel vertoont. Op de middellange termijn zal de productie en verkoop van deze materialen naar verwachting met gemiddeld 3,0% per jaar groeien, gedreven door de wereldwijde vraag en investeringen in duurzaam beheer van hulpbronnen.

---

² *Brondata Planbureau*

TABEL 3: MEDIUM-TERMIJN OVERHEIDSFINANCIËN RAAMWERK (MTFF) 2023-2029* (SRD MILJOEN)

in mln SRD	2023 Realisatie	2024 Realisatie	2025 Begroting	2026 Projectie	2027 Projectie	2028 Projectie	2029 Projectie
1 Lopende inkomsten	34.105	39.294	45.089	46.382	55.730	74.883	94.855
Directe belastingen	12.204	13.655	14.222	15.492	15.696	26.205	35.893
Indirecte belastingen	9.772	14.215	18.141	16.827	21.612	25.084	28.183
Niet belastingen	12.129	11.424	12.727	14.063	18.423	23.594	30.780
2 Lopende uitgaven	32.901	38.963	41.764	45.806	50.811	58.444	65.896
Personele uitgaven	9.332	11.319	12.564	15.600	15.741	18.529	21.308
Aanschaf goederen en diensten	5.733	5.823	7.461	7.311	9.905	12.277	16.425
Subsidies en bijdragen	13.665	15.421	16.091	15.905	17.213	19.736	20.844
3 Interest	4.172	6.401	5.648	6.990	7.953	7.903	7.320
4 Lopende Rekening (1-2)	1.204	331	3.325	576	4.920	16.439	28.959
5 Schenkingen	375	101	316	348	383	383	383
6 Kapitaalsuitgaven	3.897	6.145	4.907	4.907	6.933	12.277	16.425
7 Aflossingen	10.669	7.972	9.330	7.552	10.250	14.444	16.636
8 Begrotingstekort (4+5-6-7)	-12.987	-13.684	-10.596	-11.536	-11.881	-9.898	-3.719
	-9,3%	-9,3%	-6,5%	-6,4%	-6,0%	-2,8%	-0,8%
9 Primaire balans (8+3+7)	1.854	688	4.382	3.006	6.322	12.448	20.236
	1,3%	0,5%	2,7%	1,7%	3,2%	3,5%	4,3%
10 Trekkingen	17.012	6.681	8.748	5.725	12.839	8.126	9.354
11 Financieringstekort/surplus (8+10)	4.025	-7.003	-1.848	-5.810	958	-1.772	5.635
	2,9%	-4,7%	-1,1%	-3,2%	0,5%	-0,5%	1,2%
<i>BBP projectie</i>	139.490	147.600	163.645	179.971	198.092	350.765	469.282

Bron: Ministerie van Finansiën en Planning/IMF/SDMO
Voorlopige cijfers

De prognoses op korte termijn presenteren een gematigd optimistisch vooruitzicht voor de economie. Vanaf 2028 is de verwachting dat de meer inkomsten uit de oliesector zullen worden geïnd. Hoewel er uitdagingen blijven bestaan, met name op het gebied van inflatie en wereldwijde toeleveringsketenproblemen, is het algemene traject van economische groei, werkgelegenheid en productie positief. Deze middellange termijn prognoses worden voortdurend gemonitord en er zullen aanpassingen worden gedaan naarmate er nieuwe gegevens en trends ontstaan.

De overheid werkt aan verschillende maatregelen om de belastinginning te versterken en de inning te verbeteren. Er is een werkgroep voor niet-belastingen ingesteld om de overheidstarieven te evalueren en aanbevelingen moet geven ter verbetering van de inning van de overheidsontvangsten. Wat betreft belastingen zal de oprichting van de nieuwe Semi-Autonomous Revenue Authority (SARA) ook de belastinginkomsten verbeteren.

5. Budgettair kader

De begrotingsstrategie geeft het (financiële) kader waarbinnen de activiteiten moeten worden uitgevoerd om de doelstellingen van het begrotingsbeleid (zoals verwoord in het MOP³) te realiseren. Deze strategie verbindt de macro-economische vooruitzichten met de nationale ontwikkelingsprioriteiten, vormt het uitgangspunt voor het begrotingsproces en biedt transparantie over de beleidsvoornemens van de regering.

Voor de samenstelling van de begroting, worden er budgetkaders vastgesteld. Deze budgetkaders hebben als doel het inzichtelijk maken van de middellange termijn projecties en de maximale uitgaven.

Het handhaven van een begrotingsplafond draagt bij aan een succesvolle begrotingsuitvoering. Het helpt bij uitgavenbeheersing en zorgt ervoor dat het budget verstandig wordt gebruikt. Bovendien stelt het een duidelijke uitgavenlimiet vast, wat beleidsmakers aanmoedigt om prioriteiten te stellen en wijze beslissingen te nemen over het alloceren van fondsen. Deze aanpak bevordert een betere planning door methoden te identificeren om geld te besparen en zich te concentreren op belangrijke programma's. Het laat belanghebbenden ook zien dat de overheid zich inzet voor een verantwoord financieel beheer, wat helpt om de financiën te stabiliseren en de economische stabiliteit op de lange termijn te ondersteunen.

Het belang van begrotingsplafonds

Het naleven van begrotingsplafonds is belangrijk voor een effectieve overheidsbegroting, aangezien het zorgt draagt voor begrotingsdiscipline, het bevordert een efficiënte toewijzing van middelen en een stabiel kader biedt voor lange termijnplanning. Wanneer plafonds worden overschreden, moeten budgetten elders worden verlaagd, waardoor het vertrouwen in het begrotingsvoorbereidingsproces wordt geschaad en het vermogen van de overheid om haar uitgavenprioriteiten te financieren wordt ondermijnd. In de bijlage worden de budgetkaders 2026 gepresenteerd.

Schuldstrategie op middellange termijn

De schuldstrategie van Suriname op middellange termijn is gericht op het overwinnen van de schulduitdagingen middels het herstructureringsproces dat wordt ondersteund door het succesvol afronden van de Extended Fund Facility (EFF) van het IMF. De strategie is erop gericht de schuldquote op langere termijn terug te dringen tot minder dan 60 procent, ondersteund door jaarlijks op middellange termijn primaire overschotten te hebben. Belangrijke elementen zijn onder meer de voltooiing van de schuldherstructurering met buitenlandse en binnenlandse schuldeisers, het beheer van wisselkoers- en renterisico's en

---

³ Concrete maatregelen die zijn opgenomen in het MOP is als bijlage van deze notitie opgenomen.

het geleidelijk herstellen van het vertrouwen in de staat als schuldenaar. De regering is van plan financieringstekorten voornamelijk te dekken door middel van buitenlandse leningen uit multilaterale en bilaterale bronnen, met de bedoeling de uitgifte van binnenlandse schulden opnieuw op te starten na het uitvoeren van een diagnostisch onderzoek naar de binnenlandse kapitaalmarkt.

6. Macro-economische risico's

Over het algemeen worden macro-economische risico's gedefinieerd als onverwachte afwijkingen van de variabelen die worden gebruikt om projecties in de overheidsbegroting op langere termijn op te stellen. De definitie gaat ervan uit dat deze risico's gewoonlijk geassocieerd worden met macro-economische schokken. Dit kan bijvoorbeeld te maken hebben met onverwachte economische gebeurtenissen, het niet nakomen van verplichtingen, veranderingen in de bevolkingssamenstelling, onverwachte uitgaven of inkomstevensverliezen of veranderingen in wetgeving. Deze risico's kunnen de begroting van de overheid verstoren.

Risicobeheer

Risicobeheer is een cruciaal aspect voor de duurzame ontwikkeling van een land, en dit geldt ook voor Suriname. In een wereld die steeds complexer en dynamischer wordt, is het essentieel dat zowel de overheid, bedrijven als maatschappelijke organisaties zich bewust zijn van de potentiële risico's waarmee ze geconfronteerd kunnen worden. In Suriname spelen verschillende risicofactoren een rol, zoals economische kwetsbaarheid, milieu-uitdagingen en zwakke overheidsinstellingen. Effectief risicobeheer kan ervoor zorgen dat deze bedreigingen beheersbaar blijven en dat het land zich kan ontwikkelen zonder zijn stabiliteit in gevaar te brengen.

Het risicobeheer in Suriname vereist een holistische benadering die alle sectoren van de samenleving omvat. In de eerste plaats is er de economische kwetsbaarheid van het land, die sterk afhankelijk is van de export van natuurlijke hulpbronnen zoals olie en goud. Dit maakt Suriname gevoelig voor wereldwijde prijsfluctuaties, wat risico's met zich meebrengt voor de overheidsfinanciën en de stabiliteit van de nationale economie. Daarnaast spelen beleids- en regelgevingsrisico's een belangrijke rol. De voortdurende veranderingen in belastingwetgeving en andere economische regelgeving kunnen zowel binnenlandse als buitenlandse investeringen ontmoedigen.

Een ander belangrijk aspect is het risicomanagement van staatsbedrijven (SOE's/State-Owned Enterprises), die vaak kampen met inefficiëntie. Dit verhoogt het risico op financiële verliezen en belastingdruk, wat de staatsschuld kan vergroten. Daarnaast staan milieu-uitdagingen, zoals ontbossing en vervuiling door mijnbouwactiviteiten, in de weg van duurzame ontwikkeling. Het beheer van natuurlijke hulpbronnen en het bevorderen van milieubescherming moeten dan ook prioriteit krijgen. Institutionele zwaktes in Suriname is ook een belangrijke risicofactor. Gebrek aan transparantie en onvoldoende

controlemechanismen (handhaving) kunnen het vermogen van de overheid om effectief te reageren op crises beperken.

Geïdentificeerde risico's:

- 1) Overheidsfinanciën: de overheid kan te maken krijgen met financiële instabiliteit als gevolg van fluctuerende grondstoffenprijzen, met name in de olie- en goudsector, die een aanzienlijk deel van de inkomsten van het land vormen. Deze afhankelijkheid van export maakt de overheidsfinanciën kwetsbaar voor veranderingen op de wereldmarkt, wat kan leiden tot potentiële tekorten, vertraagde betalingen en een hogere staatsschuld.
- 2) Financieel systeem: De financiële sector van Suriname loopt mogelijk risico als gevolg van beperkte diversificatie en afhankelijkheid van externe financiële steun. Bankinstellingen kunnen te maken krijgen met liquiditeitsproblemen, wat mogelijk kan leiden tot een verlies van het vertrouwen van investeerders. Bovendien kunnen de kredietwaardigheid en toegang van het land tot internationale kapitaalmarkten worden beïnvloed door zwak financieel bestuur en stijgende schuldenniveaus.
- 3) Staatsbedrijven: een aantal staatsbedrijven in Suriname presteren ondermaats vanwege inefficiëntie en slecht bestuur. Deze ondernemingen kunnen een financiële last vormen voor de overheid, waardoor er fiscale druk ontstaat en de beschikbaarheid van middelen voor andere essentiële diensten wordt beperkt. Bovendien kan wanbeheer of gebrek aan transparantie in SOE's leiden tot wantrouwen bij het publiek en economische inefficiëntie.
- 4) Milieu: milieudegradatie, waaronder ontbossing, vervuiling door mijnbouw en ongereguleerd landgebruik, vormen aanzienlijke lange termijn risico's voor de economische duurzaamheid van Suriname. Het vermogen van de overheid om natuurlijke hulpbronnen effectief te beheren, terwijl de economische groei in evenwicht wordt gehouden, is cruciaal om milieuschade te voorkomen die de landbouw, het toerisme en de algehele kwaliteit van het leven zou kunnen ondermijnen.
- 5) Institutioneel: zwakke institutionele kaders, gekenmerkt door een lage capaciteit bij regelgevende en handhavingsinstanties, creëren risico's voor het bestuur en de levering van openbare diensten. Institutionele inefficiënties, gecombineerd met corruptie en gebrek aan transparantie, kunnen ontwikkelingsdoelstellingen en internationale partnerschappen ondermijnen, de institutionele stabiliteit van het land verzwakken en het vertrouwen van investeerders verminderen.

Risicoanalyse

Risicoanalyse is een belangrijk onderdeel van een begrotingskader voor de middellange termijn. De aannames waarop de prognoses zijn gebaseerd, zijn allemaal onderhevig aan enige onzekerheid, bijvoorbeeld de economische groei kan lager zijn dan verwacht of de rente kan hoger zijn. Deze risico's kunnen op hun beurt van invloed zijn op belangrijke resultaten in het begrotingskader, zoals de omvang van het tekort of overschot, de omvang van de leningen en de omvang van de overheidsschuld.

Om deze risico's beter te begrijpen, kan een gevoeligheidsanalyse worden uitgevoerd om de impact van negatieve schokken op belangrijke macro-economische variabelen te modelleren. Uit calculaties blijkt dat de MTFF het meest gevoelig is voor een schok in de BBP-groei, waarbij 1 procentpunt lagere groei in 2026 veroorzaakt en in 2027 de schuldenlast met 2,2 procentpunt doet toenemen. Een stijging van de rente op de staatsschuld met 1 procentpunt verhoogt de schuldenlast met 1,1 procentpunt. Hogere inflatie daarentegen verbetert de begrotingsresultaten, aangezien de inkomsten meer stijgen dan de uitgaven, waardoor de schuld daalt: het BBP met 1,1 procentpunt. Het Ministerie van Financiën en Planning is van plan deze risicoanalyse in de komende jaren verder te ontwikkelen, inclusief het overeenkomen van kosteneffectieve mitigatiemaatregelen ter bescherming tegen deze risico's.

Bijlage 1: Concrete maatregelen MOP

Het plan richt zich op de toekomst (2050) en stelt de volgende bouwstenen daarvoor vast: In 2050 heeft Suriname een rechtvaardige samenleving waarin zijn waarden worden waargemaakt: Rechtvaardigheid, Inclusiviteit, Vrijheid, Gelijkwaardigheid en Duurzaamheid. Eenieder kan binnen het stelsel van wet en recht zelf besluiten over het realiseren van zijn/ haar eigen potentieel met in achtneming van de duurzaamheid van de omgeving. Elke inwoner is trots op een leven en land dat welvaart en welzijn biedt, waarbij de volgende normen hoog in het vaandel worden gehouden:

• Goed Bestuur • Zekerheid van energie, water, voedsel, gezondheidszorg, onderwijs, communicatie, sociale voorzieningen • Werkgelegenheid • Waardetoevoeging	• Vergroenen en Groene Groei • Internationale en lokale ontsluiting • Erkenningen grondenrechten • Innovatie • Export-gerichtheid

Binnen dit kader zijn beleidsgebieden geïdentificeerd, en zijn lange en korte termijn doelen vastgesteld. De Sustainable Development Goals zijn geïntegreerd met de doelen, uitkomsten en indicatoren, en zijn dus een wezenlijk onderdeel van dit Ontwikkelingsplan. Enkele uitvloeiselen van dit plan zijn:

- Gemiddelde reële loonstijging van 17%
- Regionaal gespreide en inclusieve ontwikkeling, in het bijzonder met het oog op werkgelegenheid en ondernemerschap
- Stimulering appartementsbouw en bouw van 500 sociale woningen per jaar
- Stimulering waarde creatie in agro- en dienstensectoren
- Drastische verlaging van veevoer naar 0.25 US\$ / kilo
- Een moderne overheid die efficiënt, transparant, en klantgericht is
- Toename toeristen met 50.000, met creatie van 9.000 nieuwe banen

In het onderstaande is een selectie weergegeven van de concrete maatregelen opgenomen in dit plan:

Productie, Ondernemerschap, Werkgelegenheid, Export • Local content beleid • Verbetering van ondernemersklimaat • Instellen KMO fonds • Differentieren van belastingtarieven • Productschappen voor Nickerie, Moengo, Brokopondo, Groningen en Commewijne • Residu en veterinaire lab voor voedselexport • Verlagen importtarieven voor groene technologie en productie • Stimuleren van houtverwerking en afbouw rondhout export • Teelt van hoogwaardige voedzame snijgrassen en moringa • Training en voorlichting van boeren in PPP-verband	Grond en Huisvesting • Aannemen Appartementsrecht • Betaalbare en snellere afhandeling van familieoverdracht van grond • Bouw van 500 overheidswoningen op jaarbasis • Erkenning van grondenrechten
Transport en Infrastructuur • Nieuwe verbinding over de Suriname rivier • Verspreide openbaar vervoer knooppunten • Herinrichten van 't Hogerhuysstraat • Implementatie van radarsystemen voor overvlieggelden	Sociale Bescherming • Aannemen Wet op Basisbankrekening • Implementatie girale uitkeringen • Daklozenopvang op een specifieke locatie • Bepalen armoedegrens en minimumuurloon • Opzetten vacaturebank • Uitvoeren landelijk programma tegengaan geweld tegen kinderen • Aanbieden van gedecentraliseerde trainings-, opleidings- en projectmogelijkheden
Leefbaar Milieu & Natuur en Veiligheid • Uitmaken giftige stoffen in de mijnbouw • Opstarten fase 2 van Safe City • Community monitoring voor beschermen, rehabilitatie en duurzaam benutting van de biodiversiteit • Stimuleren van regionaal gespreide ontwikkelingskansen en productiemogelijkheden • Drone surveillance • Implementatie van 4 waterwetten • Aannee van de Natuurbeschermingswet	Onderwijs en Gezondheidszorg • Armoedebestrijding door onderwijsvernieuwingen met cognitieve als uitgangspunt, waarbij dropouts verminderd worden • Gezondheidszorg betaalbaar, bereikbaar, en betrouwbaar maken door een gedecentraliseerd aanbod van specialisaties • Bevorderen afstandsonderwijs • Operationaliseren Training Authority met betrokkenheid van ondernemersveld • Meer focus op preventie
Efficiënte en Effectieve Overheid • Privatisering staatsbedrijven • Betere inning van belastinggelden • Efficiënter en transparanter maken van overheidsprocessen • Implementatie modaliteiten om ambtenarenbestand te verminderen • Aannemen Nieuw Burgerlijk Wetboek, Wet Openbaar Bestuur, Algemene Wet Bestuursrecht • Instellen corruptie meldpunt en verbod op belangenverstengeling • Mogelijkheden creëren voor districten om op een wettelijke wijze eigen middelen te vergaren • Versterken instituten • Digitalisering en automatisering van processen	

Bron: Meerjaren Ontwikkelingsplan 2022-2026, oktober 2021, Managementsamenvatting pagina 4 en 5

Bijlage 2: Budgetkaders 2026

Budgetkaders Ontwerp begroting 2026			
Mministeries/Staatsorganen	Totaal 610 en 611 (Wages)	Non-Wage expenses	Totaal
Ministerie van Justitie en Politie	3.544.810	444.140	3.988.950
Ministerie van Binnenlandse Zaken	1.101.121	836.751	1.937.872
Ministerie van Regionale Ontwikkeling	1.709.273	143.228	1.852.501
Ministerie van Defensie	1.141.343	253.414	1.394.757
Ministerie van Buitenlandse Zaken International Business en Internationale Samenwerking	332.341	254.103	586.444
Ministerie van Financiën en Planning	269.909	28.246.076	28.515.985
Ministerie van Economische Zaken, Ondernemerschap en Technologische Innovatie	125.360	177.971	303.331
Ministerie van Landbouw Veeteelt en Visserij	315.961	993.352	1.309.313
Ministerie van Natuurlijke Hulpbronnen	177.328	481.054	658.382
Ministerie van Arbeid Werkgelegenheid en Jeugdzaken	111.834	146.358	258.192
Ministerie van Sociale Zaken en Volkshuisvesting	564.327	2.569.429	3.133.756
Ministerie van Onderwijs Wetenschap en Cultuur	3.526.435	1.880.106	5.406.541
Ministerie van Volksgezondheid	170.738	3.019.059	3.189.797
Ministerie van Openbare Werken	665.597	1.284.618	1.950.215
Ministerie van Transport Communicatie en Infrastructuur	273.609	607.140	880.749
Ministerie van Grondbeleid en Bosbeheer	166.104	77.269	243.373
Ministerie van Ruimtelijke Ontwikkeling en Infrastructuur	20.397	59.573	79.970
Kabinet President	698.576	591.560	1.290.136
Kabinet VP	294.192	273.958	568.150
DNA	119.647	162.436	282.083
Hof van Justitie	167.357	100.115	267.472
Openbaar Ministerie	70.908	23.303	94.211
Rekenkamer	32.833	40.269	73.102
TOTAAL	15.600.000	42.665.282	58.265.282